

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 371.2:372(477)“19”

Апрелєва І. В.
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

ГАЛИЦЬКІ ПЕДАГОГИ ПРО ЗНАЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЇ НАРОДНОСТІ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ (20 – 30-ТІ рр. ХХ ст.)

У статті висвітлено доробок галицьких педагогів щодо формування теоретико-методичних засад функціонування українських дошкільних закладів; акцентовано увагу на тому, що вони обстоювали побудову навчально-виховного процесу у цих інституціях на основі ідеї народності.

Ключові слова: ідея народності, галицькі педагоги, захоронки, сезонні дитячі садки, українське дошкілля.

Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ століття), Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепція дошкільного виховання в Україні, Закон України “Про дошкільну освіту” чітко визначили мету, стратегічні завдання, основні напрями та шляхи реформування дошкільної освіти відповідно до сучасних тенденцій економічного і духовного розвитку країни. Головний орієнтир оновлення змісту роботи дошкільних закладів полягає у максимальному врахуванні етнічних і регіональних особливостей, широкому використанні народної педагогіки, національної культури, сучасних досягнень науки, надбань світового педагогічного досвіду.

Чи не найважливішим джерелом формування теоретико-методологічних засад національної системи суспільного дошкільного виховання є результати історико-педагогічного аналізу її виникнення та розвитку. При цьому особливий науковий і практичний інтерес викликає вивчення процесу становлення дошкільних закладів у Східній Галичині, де вперше на західноукраїнських землях зародилася, визріла і частково стала реальністю ідея національних інституцій громадської опіки, початкового виховання й елементарного навчання дітей, були розроблені організаційні та методичні основи їх функціонування, запроваджені своєрідні форми підготовки педагогічних працівників для їх потреб.

Аналіз сучасних педагогічних досліджень засвідчує, що проблема функціонування і розвитку дошкільного виховання, оновлення змісту діяльності дошкільних навчальних закладів привертають увагу багатьох українських науковців. Зокрема, вагомий внесок у розробку концептуальних положень розбудови дошкільля здійснили дослідники Л. Артемова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, Н. Лисенко та ін. Основні шляхи реалізації ідеї народності у виховній практиці сучасних дошкільних закладів частково відображено у публікаціях В. Кононенка, Н. Лисенко, Є. Лозинської, Н. Побірченко, Н. В. Рогальської та ін. Однак, історичні аспекти реалізації ідеї народності у виховній практиці дошкільних закладів Східної Галичини (20-30-ті рр. ХХ ст.) не знайшли належного відображення у педагогічній літературі. Це й зумовило вибір теми статті.

Мета статті – розкрити теоретичні аспекти реалізації ідеї народності в організації виховного процесу дошкільних закладів Східної Галичини (20-30-ті роки ХХ століття).

Зазначимо, що у 20-30-ті роки ХХ століття у Галичині мережу українських дошкільних закладів складали постійнодіючі захоронки, літні сезонні дитячі садки та півоселі. Попри свою відмінність, що стосувалася головним чином часових рамок перебування дітей у них, названі українські дошкільні інституції були центрами формування народного “духу”, джерелом знань про рідну землю, її героїчну минувшину, “спільним фронтом релігійно-національного виховання наймолодшого українського покоління” [1, с. 2].

Зазначимо, що визначальний вплив на формування педагогічних основ суспільного дошкільного виховання Східної Галичини на цьому етапі мали представники Наддніпрянської України – організатори національної шкільної, дошкільної та позашкільної праці в Українській Народній Республіці, а згодом емігранти – С. Русова, С. Сірополко, А. Животко.

За висновком дослідниці З. Нагачевської, основна заслуга С. Русової перед західноукраїнським дошкільям полягає в тому, що вона одна з небагатьох своїми статтями в галицьких періодичних виданнях утримувала український педагогічний світ у курсі новин зарубіжної дошкільної теорії та практики дошкільного виховання, “пробужуючи тим рідну педагогічну думку до життя, руху та поступу” [2, с. 42].

Енциклопедією методики початкового виховання для захоронок і дитячих садків краю стали провідні твори С. Русової 20-х років, що вийшли на еміграції в Празі, – “Теорія і практика дошкільного виховання” та “Нові методи дошкільного виховання”. Вони глибоко знайомили з основами фізичного і психічного розвитку дитини, провідними тенденціями в розвитку європейської дошкільної педагогічної думки, містили відповіді на питання, яким повинен бути національний дошкільний заклад, які педагогічні засоби, методи і прийоми найдоцільніше використовувати в роботі з дітьми [2, с. 43]. Так, С. Русова слушно зауважувала: “Яким би не було гарним усе те,

що створила в ділянці дошкільного виховання Західна Європа, його не можна “живцем переносити до нас”. Із зарубіжного досвіду слід взяти лише “добру основу”, надавши їй національного “обличчя”, вдягнувши в “національну одягу”, словом, зукраїнізувати [1, с. 33].

Під впливом ідей найвизначніших представників вітчизняної дошкільної педагогічної думки, практики діяльності наявних в краї заходів і дитячих садків, активну роботу над розробкою теоретико-методичних і організаційних основ українського дошкілля у 20-х роках розгортають галицькі культурно-освітні діячі та педагоги.

Палкий прихильник ідеї українських дошкільних інституцій І. Блажкевич у статті “Який хосен з дитячих садків” називала їх важливим доповненням до родинного виховання, “найріднішою” школою дитини, яка має “класти підвалини під виховання майбутніх українських громадян” [3, с. 106]. А виразник інтересів українського приватного дошкілля, багаторічний член Головної Управи УПТ “Рідна Школа” Л. Ясінчук розглядає українські заборони, дитячі садки й півоселі як невід’ємну складову частину загальнонаціонального освітньо-виховного поступу Східної Галичини, вважає їх важливою формою виховання української дитини в “народному дусі” і підготовки її до навчання в народній школі.

Натомість Я. Кузьмів (редактор першого в краї фахового журналу з проблем виховання дітей дошкільного віку “Українське дошкілля”) у виступі на Першому педагогічному конгресі у Львові чітко сформулював мету і завдання національного виховання, серед яких виокремив: всебічну підготовку дітей до творчої участі в розбудові рідної духовної та матеріальної культури; пробудження та утвердження національної свідомості; об’єднання всіх верств галицького суспільства “докошки його спільних національних ідеалів” шляхом розвитку, зміцнення позитивних сторін “збірної національної вдачі” та усунення і послаблення небажаних [2].

Зазначимо, що під впливом піднятих на конгресі проблем, а також у зв’язку з підготовкою та широким відзначенням у Галичині 80-річчя від дня народження С. Русової, Головна Управа “Рідної Школи” зробила тему виховання дітей дошкільного віку центральною проблемою 1936 року. Зміст роботи в цьому напрямку розкрив часопис “Рідна школа”: опублікувати серію статей з метою “охопити в окремих нарисах цілість важніших питань з ділянки виховання”.

Цей цикл започаткувала стаття П. Біланюка під назвою “Потреби й основні завдання виховання”. Автор розглядав “виховання дітей” як передумову розвитку кожного народу. Поруч з родиною він покладав цю важливу місію на українські дошкільні заклади. Найважливішими завданнями початкового виховання з урахуванням особливостей і умов життя маленьких українців краю П. Біланюк вважав: а) прищеплення добрих звичок через добрий приклад батьків, вихователів дитячих дошкільних установ; б) вироблення у дітей сильних характерів, бо лише людина, яка

має сформований характер, “має постійні переконання, поступав згідно з ними, кермує своїми вчинками і не дається збити з доброї дороги, не дає володіти над собою лихим намірам і пристрастям”; в) приучування дітей до громадського життя і колективної праці: “допоки житимемо поодинокі, кожний для себе ..., так довго не зробимо ні кроку вперед і будемо вічними рабами тьми і нужди, і не зможемо нічим перед усіма народами світу похвалитися, що й ми дали якийсь вклад у загальнолюдську культуру”; г) плекання народної свідомості і культури, тому що тільки “свідома дитина свідомого народу носить у своїй душі любов до рідної мови, до рідної землі, до своїх предків, до своєї церкви, до рідної історії, літератури, мистецтва, до рідних звичаїв і обичаїв, словом, до всього, що надбали й збудували попередні старші покоління” [4, с. 11].

Продовженням започаткованого журналом “Рідна Школа” задуму стали статті Я. Кузьміва “Більше уваги дітворі в дошкільному віці” та “Трохи серця – трохи неба”. Автор розглядав інструкції дошкільного виховання як одну з першооснов формування “людей бадьорих, відважних, сміливих, метких, підприємливих, самостійних ..., що знають свою честь і – своє право на життя і вміють за те право постояти й його добути в боротьбі” [5, с. 91].

У 1920-х – 1930-х рр. галицькі педагоги Я. Кузьмів та М. Козловська стали творцями методики занять у приватних українських дитячих садках – “Метода занять в дитячих садках”. Вона ввібрала в себе традиції народного виховання маленьких українців і найкращі здобутки тогочасної західноєвропейської дошкільної педагогічної думки. Потреба в її розробці визначалася відмінною від офіційного державного дошкільного виховання загальною метою: виховати дітей українців “раціонально ... згідно з потребами нації під сучасну пору” [1, с. 31].

Автори методики наголошували на тому, що у дошкільному закладі “мусить лунати рідна мова дитини, рідна пісня, рідні ігри, забави, загадки, бо без того садок стане дитині чужим” [1, с. 33]. На провідницю (вихователя – І. А.) покладался обов’язок поглибити почуття, що саме рідна мова багата, звучна, мелодійна, що вона творить одну з головних зовнішніх ознак національної приналежності. Акцентувалось також і на тому, що приміщення дошкільного закладу “слід прибрати в національному дусі”. Для Галичини з її регіональними відмінностями рекомендувалося враховувати у вихованні їхні географічні, мовні(діалекти), як також відмінності дитини з міста від дитини з села [1, с. 33]. Автори вважали, що вони повинні знайти відображення в планах роботи вихователів, у формах роботи та в змісті занять. Здійснений аналіз запропонованої методики проведення кожного з типів занять, уможливорює висновок про те, що вони значною мірою сприяли реалізації ідеї народності у вихованні дошкільнят та належній підготовці їх до навчання в рідномовній школі.

Висновки. Отже, в досліджуваній період питання виховання дітей дошкільного віку на основі ідеї народності знаходилося в центрі уваги

галицького педагогічного загалу. Це було зумовлене насамперед необхідністю підготовки маленьких українців до навчання в рідній школі, так як її не могла забезпечити переважна більшість неосвічених галицьких родин. В цей період також були сформовані організаційно-правові та теоретико-методичні основи функціонування українських постійних і сезонних дошкіль, які ґрунтувалися на найновіших досягненнях західноєвропейської педагогічної думки, на виховних надбаннях українського народу та на доробку представників української педагогіки. Тому різнопланова і багатогранна діяльність дошкільних закладів Східної Галичини (20–30-ті рр. ХХ ст.) спонукає нас до поглибленого її вивчення з метою використання в практиці розбудови системи дошкільного виховання в сучасній Україні.

Використана література:

1. Українське дошкільня : [підручн. для виховниць укр. дошк. дівчорі в дитячих садках, захистах, сиротинцях і т.под. установах]. – Краків : Українське видавництво, 1940. – 106 с.
2. *Нагачевська З.* Перший український педагогічний конгрес і сучасність / Нагачевська З. // 60-річчя з дня проведення Першого Українського Педагогічного Конгресу у Львові: [матеріали наук.-практ. конф.]. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 42–43.
3. *Блажкевич І.* Який хосен з дитячих садків / І. Блажкевич // Рідна школа. – Львів, 1932. – Ч. 7 – 8. – С. 104–106.
4. *Біланюк П.* Потреби й основні завдання виховання / П. Біланюк // Рідна школа. – 1936. – Ч. 22. – С. 11.
5. *Кузьмів Я.* Трохи серця – трохи неба / Я. Кузьмів // Рідна школа. – 1936. – Ч. 6. – С. 88–93.

АПРЕЛЕВА И. В. Галицкие педагоги о значении реализации идеи народности в воспитательном процессе дошкольных учреждений Восточной Галичины (20–30-е гг. XX ст.).

В статье освещено наследие галицких педагогов по формированию теоретико-методических основ функционирования украинских дошкольных заведений; акцентировано на том, что они отстаивали построение учебно-воспитательного процесса в этих институциях на основе идеи народности.

Ключевые слова: идея народности, галицкие педагоги, захоронки, сезонные детские садики, украинское дошколье.

APRYELYEVA I. V. Galician educators on the importance of implementing folk idea into the educational process of pre-school institutions of Eastern Galicia (20–30ties years of the XXth century).

The article highlights the achievements of Galician educators in forming of the theoretical and methodological rules for the Ukrainian preschool institutions; the article emphasizes them advocating the construction of the educational process in these institutions based on the folk idea.

Keywords: folk idea, Galician educators, shelters, seasonal kindergartens, Ukrainian preschool.